

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI O'STIRISHDA VA KORREKTSIYALASHDA LOGOPEDIK YONDOSHUVLAR

Normatova Maftuna Kengash qizi

Jizzakh State Pedagogical Institute

Teacher of the Department of Special Pedagogy

Normatova Maftuna Kengash qizi

Abdulhamidova Nafosat Alisher qizi

Defectology (speech therapy)

student

maftunanormatova907@gmail.com

[Orcid.org_0000-0002-1512-4773](https://orcid.org/0000-0002-1512-4773)

Anotatsiya: Ushbu maqolda maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini o'stirishda va nutqini korreksiyalashda zamonaviy logopedik yondoshuvlar haqida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: "Hayvonot bogida", "Ertaklar mamlakatida", nafas olish gimnastikasi, yuz mushaklarining rivojlanishi, yuzning o'z-o'zidan massaji, jismoniy mashqlar, ko'z gimnastikasi

Annotation: This article discusses modern speech therapy approaches in speech development and speech correction in preschool children.

Keywords: "At the zoo", "In the land of fairy tales", breathing gymnastics, facial muscle development, facial self-massage, exercise

Maktabgacha ta'lim tizimining eng muhim sohasi bo'lib barkamol avlod asosan ana shu bo'g'inda shakllanadi. Shunga ko'ra maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda bog'lanishli nutqni rivojlantirish ham ta'limning eng muhim tarkibiy qismlaridan bo'lib hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim sohasida bolalarning nutqini rivojlantirish borasida muhim tadqiqotlar olib borilgani xolda bog'lanishli nutqni rivojlantirish, ayniqsa, bu muammoning bolalarda eng samarali davr sanalgan maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda tevarak-atrofni o'rganish jarayonida nutqini rivojlantirish muhim ahamiyatga egadir.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning tevarak-atrofni o'rganishda bog'lanishli nutqini rivojlantirish eng zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, fikr va jonli so'z, ona tilining hissiy estetik ma'no qirralarini anglab olish, uning go'zalligi, sofligi, boyligini his etish orqali amalga oshiriladi.

Bizga ma'lumki, juda ko'p mashqlar sayr paytida uyushtiriladi. Masalan, sayr paytida bir bola eshak minib gurux bolalari yonidan o'tib qoladi.

Bolalardan biri havas bilan qaraydi va o'z hayratini quyidagicha ifodalaydi: -"Vuy, ana u bola eshakda uchayapti".

Logoped nutq nuqsonlarni korreksiylaydi:

eshakda uchilmaydi, eshakka miniladi. So'ng bolalardan so'raydi: yana nimaga miniladi?

velosipedga miniladi;

poezdga miniladi;

otga miniladi;

samolyotga miniladi;

Boshqa bir bola tuzatadi: poezdga chiqiladi, samolyotda uchiladi. Bolalar sayr paytida baland binolar oldidan o'tishlari mumkin. Shunda quruvchilik kasbi, qurilishda ishlatiladigan g'isht, ganch, qum, ohak va boshqa qurilish materiallari, quruvchilik kasbi -ganchkorlik, g'isht teruvchi, suvoqchi; binolarning balandligi, go'zalligi va hokazolar hakida jumalar tuzadilar,

Gulzorlar, bog'larga sayohatlar davomida tarbiyachi samolyotlar, poezdpar, gullar, favvoralar haqida suhbatlar uyushtirishi mumkin. Suhbatlarda predmetlarning rangi, tusi, soni, katta-kichikligi, turi, o'xshash va farqli tomonlari haqida ham mashq qilib boriladi.

"Nima shirin?", "nima uchadi?", "tushirib qoldirilgan so'zlarni toping", "men boshlayman, siz davom ettiring" kabi mashqlar ham grammatik jihatdan jummalarni to'g'ri tuzishga yo'llaydi.

Nutqning tovush madaniyatini shakllantirish bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishda muhimdir. Bolalar ko'pincha s-z, p-f, t-d, p-b. u-u, x-x., k-r tovushlarini to'g'ri talaffuz qila olmaydilar. Nutq jarayonida ketappan - ketayapman, Hojaxon-Shoxjaxon, Yustam - Rustam, qaga - qarg'a kabi talaffuz etishda yo'l qo'yadigan xatoliklarning oldini olish, ya'ni to'g'ri talaffuz etishga yo'llash, ovoz balandligiga, tovush sur'atiga e'tibor berish metodik jihatdan muhim ahamiyatga ega. Ba'zi bolalar o'zidan kichiklarni jerkib, ovozini ko'tarib muomala qiladilar. Shunda ular talaffuziga e'tibor qaratish, nutq madaniyatiga, me'yorda so'zlab, muomala qilishga o'rgatish zarur. Chunki bolalikda tarkib topgan muomala madaniyati inson umrining oxirigacha muxrlanib qoladi.

Samimiy muomala me'yori, hatto muomalada ko'z qarashlari, boshqalar oldida o'zini tuta bilish -muomala madaniyatining oddiy talablaridir.

So'zlashuv (dialogik) nutqni shakllantirish, bog'lanishli nutqni tarkib toptirishda eng muhim talablardan sanaladi. So'zlashuv nutqi bolaning lugat boyligiga bog'liq, bo'ladi. Bunda bola o'ziga murojaat kilganlarida suhbatdoshini eshita olish, tushunish, savollarga to'g'ri javob bera olish bilan birga, so'zlashuv madaniyatini egallay borishi ham taqozo etiladi. Bolalar bilan suhbat jarayonida ko'proq yo'naltiruvchi savollar beriladi.

Masalan, tabiatga sayohat paytida:

Hozir yilning qaysi fasli?

Bahorda tabiatda qanday o'zgarishlar yuz beradi?

Bahorda qanday qushlar uchib keladi?

kabi savollarning berilishi bolalarning dialogik nutqining rivojlanishiga yordam beradi.

"Ovchilar va quyonlar", "Oksoq bo'ri va qo'ylar", "Nimaning pati?" kabi o'yinlardagi savol-javoblar ham bolalarning dialogik nutqini rivojlantiradi. Tarbiyachi bolalarga "nimaning pati?" deb savol beradi. Bolalar javob beradilar:

-o'rdakniki,

-qarg'aniki,

-burgutniki

Qushning nomini takror aytgan bola biror shartni bajaradi: o'yinga tushadi, she'r aytadi yoki qo'shiq kuylaydi.

Bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishda monologik nutq; (hikoya qilib berish) ayniqsa, muhim ahamiyat kasb etadi. Monologik nutqda yuqorida sanab o'tilgan bog'lanishli nutq talablarining barchasi jamlangan bo'ladi.

Bolalarning monologik nutqining shakllanishi ularni maktabga tayyorlashning asosiy shartlaridan biridir. Zero, bog'lanishli nutq bolalar tafakkurini va unga borlik bulgan zehnni utkirlash, zukkolik kabi hislatlarni ham tarkib toptiradi.

Bolalarda hikoya qilish ko'nikmasi uning lug'at boyligi, jumla tuzish malakasi bilan ham ahamiyatlidir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga muayyan mavzular bo'yicha ertaklar. rasmlar asosida hikoya tuzish topshirig'i ham berilishi mumkin. Bundaytopshiriq ustida ishlash orqali ularda mustakillik, ijodiy faollik rivojlantiriladi. "Bizning oila", "Bahor fasli", "yoz - ugar soz", "qaldirg'ochlar uchib keldi", "qo'g'irchoq teatrida", "qish", "kor", "qorboboning sovg'asi", "qushlar bizning do'stimiz", "Mening to'ltirilmagan", "Hayvonot bogida", "Ertaklar mamlakatida", "Sirkda", "qo'g'irchoqlarim -ovunchoqlarim", "Uch ayiq", "quyonlar", "qovoqpolvon" va boshqa mavzularda hikoya tuzishni tavsiya etish bolalarni nihoyatda qiziqtiradi.

Hikoya qilish bolalarning jummalarni grammatik jihatdan to'g'ri tuzish, tovushlarni, qo'shimchalarni to'g'ri talaffuz etish, yoshiga mos darajada tasviriy vositalardan to'g'ri foydalana olishiga yordam berib boriladi.

Kattalarning mehnat jarayoni kuzatish, tabiatga, ishlab chiqarish korxonalariga, dars, cho'l, dalalarga sayohatlar asosida hikoyalar tuzishni tavsiya etish ham bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishda eng qulay usullar sanaladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Muminova L.R Bolalarni logopedik tekshirish va o'qitish. Toshkent-"O'qituvchi"- 1992
2. Normatova, M. (2021). THE IMPORTANCE OF MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES TO CORRECT THE SPEECH OF PRESCHOOLERS. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(1). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/714>
3. Mo'minova L.R., Shomaxmudova R. Bolalar nutqidagi nuqsonlar va ularni bartaraf etish. Toshkent-Turon-iqbol-2007
4. Normatova, M. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR NUTQINI O'STIRISHDA VA KORREKSIYALASHDA LOGOPEDIK YONDOSHUVLAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(5). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5111>
5. Po'latova P. M. Maxsus pedagogika – T.: 2005.
6. Raxmanova V.S. Maxsus pedagogika. T.: «G`afur G`ulom», 2004 y.
7. Logopsixologiya.(o`quv qo`llanma) T.:2007 y
8. M.Normatova. (2021)MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASI O'QITUVCHI LOGOPEDINING O'QUV JARAYONIDA ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHI. SCIENTIFIC PROGRESS ISSUE 2